

NOCTUA

SIVE

NOVA EX BIBLIOTHECA VETERINARIA



Kiadja a Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtára



2007. december

11. évfolyam 4. szám

*Kellemes karácsonyi ünnepeket és
boldog új évet kívánunk
minden kedves Olvasónknak!*

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet mondunk az Állatorvos-tudományi Könyvtár és valamennyi használója nevében mindazoknak, akik a 2007. évben a könyvtárat adományokkal, munkájukkal, tanácsaikkal vagy az Alapítvány az Állatorvostudományért számlájára (száma: 11707024-20292975) befizetett összeggel támogatták. Nevük a könyvtár honlapján olvasható. (<http://konyvtar.univet.hu/konyvtar/adomany.htm>)

RÉGMÚLT IDŐK
ÁLLATORVOSLÁSAKeleti marhavész Magyarországon
I. történeti áttekintés

A keleti marhavész első megjelenését még az ősidőkre teszik. Európa és Ázsia történetét is végigkíséri ez a szörnyű kór. Országunk átjáróként fekszik kelet és nyugat között, így az állandó népvándorlások és háborúk során a marhavész szinte sohasem szűnt meg teljesen, azonban sokáig a sűrű marha volt az elterjedt fajta, amely immuntoleranciája miatt nem pusztult el, mikor a járványok végigpörtek Európán. Ezen változtattak a török hódoltságkor betelepülők, akik más fajtákat honosítottak meg.

Egyesek a Rákóczi szabadságharc idejében indult, egész Európára kiterjedt epidémiáról mondják, hogy „ez volt az a híres marhavészjárvány, amelynek következményeként ébredt rá az emberiség az állatorvos-tudomány szükségességére. Ennek eredményeként indult meg a XVIII. sz.-ban az állatorvosképzés Európa-szerte, és vette kezdetét az állatorvos-tudomány kialakulása.”¹ Magyarországon is ekkor alapult az állatgyógyászati tanszék (1787).



A XVIII. század közepéig teljesen ismeretlenek voltak mind terjedésének, mind kialakulásának a körülményei. A beteg állatokból vett mintákkal történő oltás következményeként azonban bebizonyosodott, hogy ragályos kórról van szó. Ekkor fellendült a különböző paraziták és „hasadó gombák” által történő fertőzés lehetőségének kutatása, és bár többen is találtak efféle bizonyítékot, végül ezeket mind elvetették. Hazánkban a későbbiekben is hittek a spontán kialakulás lehetőségében, mint a következő, 1840-ben Kolozsváron megjelent könyvből származó részlet elején olvashatjuk.

„A' marha dög, marha pestis egy a' legveszedelmesebb féle, és pusztítóbb dög némű marha nyavalya... Ez a' nyavalya némelykor egygyes, a' helységetől távol fekvő kunyhóknál, házaknál ered, a' hová soha idegen marha nem menyen,... ilyenkor a' következő ártalmak okozhatják... a' szűk, nedves, gőzös mind egészséges mind pedig különösen beteg marhákkal teli pajták, rossz kóst, vagy annak szűk vólta, rothadásba ment életmives testek' gőzölgése, mocsári levegő, tartós

nedves, és rekkenő időjárás, bűdös köd... De a' ragadvány többnyire idegen, és napkeletre fekvő országokból (Ukrániából, Podoliából, Volhíniából, Moldovából, Oláhországból) behajtott szarvas marhák által hozatik bé hozzánk...

Az orvosi bánásmódról és az az alatt való vigyázatról.

Még eddig egyetlen bizonyos orvosi szert se találtak a' marhadög' meggyógyítására, vagy elkerülhetésére. Az egygyetlen egy, és legbiztosabb elkerülhető mód a' marhának az elragadástól való tökéletes megoltalmazása, de a' mit csak a' szoros pajtába való zárás által érhetni el, ha egyszersmind azok az emberek, a' kik azokra gondotviselnek, az azokkal való közlekedést elkerülik, a' kik gyanus és beteg marhákkal, vagy... mérgefogó tárgyakkal bíbelődnek.”²

Itt is leszögezi az író, hogy a gyógyítást, még ha a túlélésre oly csekély is az esély, csakis baromorvos végezheti, és el kell kerülni a kuruzslókat, akik maguk érintkezvén a beteg állatokkal, a betegséget átvihetik más-hová (akár faluról falura is).

Gyógymódok is felmerültek természetesen, itt most a Zlamál Vilmos által ajánlottakból mutatok be egyet:

„végy: Galuber-sóbul vagy kétszeres sóbul 6-8 latot,

Hánytató-borköbül 1 nehezéket,

Salétrombul 2 – –

Vegyítsd és adj minden 4 órában egy illy adagot, míg hatása lesz... A beadás e módja mellett azonban mindig szigorun kell az állat szokására figyelni, minthogy némelyek korpás-italhoz, mások pálinka-söpredékhez stb. vannak szokva, míg ismét mások, s itt nálunk legnagyobb rész, csak tiszta hideg vizet kapnak italul. Mit az állat legörömesebb iszik,

¹ Karasszon D.: Az állatbetegségek és az állatorvos-tudomány történelemformáló jelentőségéről. URL: <http://www.geocities.com/tapir32hu/allatbet.html>

² Oktatás a' marháknak dög-féle nyavalyáiról a' törvényhatóságok', orvosok, helység tisztjei' 's a t. szá-mára. Kolozsvár: Királyi Lyceum, 1840. 97-148 p.

annak kell vitelszerűen szolgálni a gyógyszer beadására.”¹

A járványokról sokáig nem vezettek pontos kimutatásokat, de a XIX. század elejétől már találhatunk ilyeneket: „az orosz-török háború idejében, 1827 és 1828-ban, Moldvából és Oláhországból hurcolták be, amikor 1842-ig szakadatlanul uralkodott, s már az első két évben körülbelül 30.000 szarvasmarhát pusztított el... Az 1848-1865-ig terjedő időben a kárt 350.000 marhánál többre becsülik.”² (Folytatása következik... W. B.)

ÚJ IRÁNYOK AZ ÁLLATEGÉSZSÉGÜGY INFORMÁCIÓELLÁTÁSÁBAN

Meghalt a könyvtár! Éljen a(z elektronikus) könyvtár!

A könyvtár az olvasásra szolgáló nyugodalmas hely. Ez a meghatározás bizony alaposan átalakult az utóbbi évtizedben. Az interneten át kereshető adatbázisok és elektronikus dokumentumok elterjedésével már nem kell felkeresni ezt a „csendes helyet” az információszerzéshez, de még az olvasáshoz sem. Ugyanakkor a használók – esetünkben az állategészségügy szakemberei – számára az információ létszükséglet. Milyen új szolgáltatások jöttek létre az utóbbi évtizedben? Melyek érhetők el a hazai közönség számára, és melyek „betörésére” számíthatunk?

Információs plázák

E kissé profán kifejezés azt az igényt és törekvést takarja, hogy a használó a számára szükséges különböző típusú információkat egyetlen kereső eszközzel megtalálja, és a talált adatokat minél kevesebb lépésben, minél kisebb erőfeszítéssel tudja felhasználni a gyakorlati problémák megoldására.

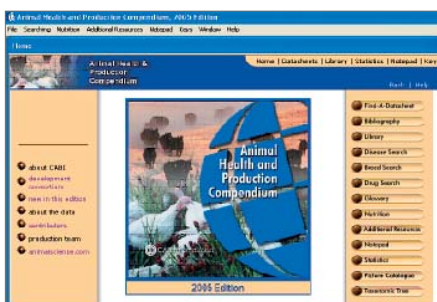
A CABI (a közismert CAB Abstracts adatbázis készítője) „compendium” sorozatával és szakirányú portáljaival (átjáróival) egyaránt ezt a szakértői igényt próbálja kielégíteni.

Animal Health and Production Compendium

Az állategészségügy és az állattenyésztés számára készített **Animal Health and Production Compendium** (<http://www.cabi.org/compendia/ahpc/>) CD-ROM és online formában egyaránt hozzáférhető. Többféle adattípust egyesít, amelyek egyszerre kereshetők:

- **Datasheets** – adatlapok (állatbetegségek, kórokozók, vektorok, taxonómia, országok stb.)

- **Statistics** – FAO-statisztika az állatállományról, élelmiszer-kereskedelemtől, földhasználatról.
- **Keys** – határozók a haszonállatokat veszélyeztető rovarokhoz, atkákhoz, kullancsokhoz és férgekhez.
- **Breeds** – meghatározott fajokon belül, megadott kritériumok szerinti keresés.
- **Bibliography** – szakirodalom keresése a CAB Abstractsból származó tételek között.
- **Drugs** – gyógyszerek (hatóanyag vagy márkanév): hat adatbázis közös keresője.
- **Library** – böngészés a CABI és több együttműködő partner teljes szöveges anyagai között.
- **Glossary** – értelmező szótár.
- **Nutrition** – takarmányozási források (pl. tápanyag-igény fajok szerint).
- **Livestock and Environment Toolbox** – szakértői rendszer és segédletek együttese.
- **Notepad** – egyéni megjegyzések számára.



Portálok profik számára

A CABI internetes portálokon is összegyűjti mindazt, amit egy-egy szakterület specialistáinak nyújtani tud. A tartalmak, szolgáltatások legnagyobb része előfizetéses, de néhány fontos fejezet ingyenesen hozzáférhető. Az internetes forrásgyűjtemények felépítése, koncepciója azonos:

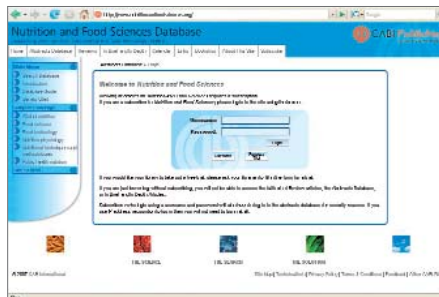
- **Abstract Database:** keresési lehetőség a CAB Abstracts adatbázis megfelelő részletében.
- **Compendium:** ha van az adott területnek Compendiuma.
- **Reviews:** a CABI által készített tanulmányok teljes szövege (elektronikus könyvtár).
- **In brief and in depth:** rövidebb-hosszabb hírek, tájékoztatók, mintakeresések aktuális témákról.
- **Calendar:** konferencia- és eseménynaptár.
- **Links:** fontos honlapok válogatott, értékelt gyűjteménye
- **Bookshop, About..., Subscribe:** könyvek, készítő, előfizetés.

A jelenlegi portálok közül szakterületünket az alábbiak érintik:

- **VetMed Resource** (<http://www.vetmedresource.org>)
- **Animal Science Database** (<http://www.animalscience.com/>) (Ezen belül többek kö-

zött: takarmányozás, takarmányok kémiai vizsgálata, takarmány-előállítás, táplálkozással kapcsolatos betegségek, diéta, táplálkozás-élettan, és -biokémia.)

- **AgBiotechNet** (<http://www.agbiotech.net/>)
- **Nutrition and Food Sciences Database** (<http://www.nutritionandfoodsciences.org>)



„Pláza-hálózat”: önkiszolgálás felső fokán

A National Centre for Biotechnology Information (USA) egyenesen „pláza-hálózatot” üzemeltet, méghozzá olyat, amelynek legnagyobb részében mindenki ingyen juthat információhoz. Ebben a rendszerben az ingyenesség mellett vonzóak azok a „kényelmi szolgáltatások” is, amelyek az önálló munkában segítik a kutatókat.

Metakereső

Az **ENTREZ metakereső** segítségével több tucat bibliográfiai és egyéb (pl. genom, molekula stb.) adatbankban is kereshetünk egyszerre (federated search). Az ilyen keresőgépek nagyon megkönnyítik a kutató dolgát, hiszen nem kell előre eldöntenie, hogy melyik adatbázist válassza, tudnia, hogy melyikben lenne a legeredményesebb a keresése.



Természetes nyelv

A közismert **PubMed** adatbázis keresője erőteljesen támaszkodik a mesterséges intelligenciára, ezért hatékonyan kezeli és „fordítja le” az adatbázis nyelvére és szintaxisára az egyszerű keresőkérdéseket is. Még közelebb visz azonban a **természetes nyelv** használatához az **Ask Medline** (<http://askmedline.nlm.nih.gov/ask/ask.php>), ahol már nincs szükség operátorok alkalmazására, a mezőazonosítók ismeretére stb. ahhoz, hogy választ kapjunk egy kérdésre. Ha nincs találat, a rendszer továbbvezet bennünket a több-

¹ Zlamál Vilmos: A keleti marhavész. Pest: Hartleben Konrád A., 1841. 76-77 p.

² Hutýra Ferenc: A keleti marhavész. Budapest: Franklin-Társulat, 1914. 9. p.

nyelvű tárgyszórendszerhez, amelyen – jó esetben – anyanyelvünkön folytathatjuk a kutatást.

Alkalmazkodás többféle technikához

Az NLM Mobile (<http://www.nlm.nih.gov/mobile/>) oldalon többféle szoftverrel, illetve marokszámítógéppel (<http://pubmedhh.nlm.nih.gov/nlm/>) használható verzió található és tölthető le. A PDÁknak (marokszámítógépeknek) különösen a klinikusok vehetik hasznát, akik akár a betegágy mellett kereshetnek az adatbázisban a bizonyítékokon alapuló orvoslás elvei szerint.



Teljes szöveges háttér és kapcsolatok megadása

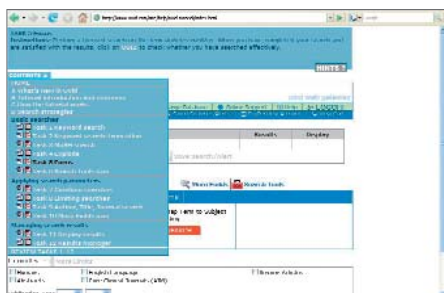
A bibliográfiai adatbázisokkal kapcsolatban gyakori kifogás, hogy az abban található kivonatokkal nem sokat kezdhet a szakember, a teljes szöveg megszerzése pedig nehézkes. A PubMed valamennyi rekordja mellett látható, hogy ki szolgáltatta. Ha ingyenesen hozzáférhető a cikk teljes szövege, egyetlen kattintással átléphetünk erre. A PubMed Central (<http://www.pubmedcentral.nih.gov/>) keretében pedig maguk digitalizálnak folyóiratokat abból a célból, hogy azokat mindenki számára elérhetővé tegyék.

Testreszabott újdonságértesítés és keresés

Ha valaki egy témán dolgozik és kidolgoz egy hatékony keresési stratégiát, azt valamennyi adatbázisban mentheti, tárolhatja és időről-időre lefutathatja, ha az újdonságokra kíváncsi. Az RSS (hírcsatorna) szolgáltatást is számos adatbázis biztosítja, amelynek segítségével folyamatosan érkezők az új tételek a képernyőnkre, és ezeket egyetlen kattintással megtekinthetjük. Saját profilt, kereső környezetet alakíthatunk ki a PubMed-ben a „My NCBI” szolgáltatás segítségével.

Oktatási és használati segédletek

Nem könnyű egy-egy komplex adatbázis kínálta lehetőségeket kihasználni, sem az új technikákkal lépést tartani. A szolgáltatók (pl.



az OVID) tisztában vannak ezzel, akárcsak a könyvtárosok, ezért számos önképző tananyagot, segítő szolgáltatást, konzultációs lehetőséget kínálnak.

Magán katalógus, hivatkozás-kezelés

Az összegyűjtött információk kezelése sem könnyű feladat. Ezt támogatják az olyan szoftverek, mint az End Note, a Reference Manager, a Pro Cite, a Ref Works stb. Ezek alkalmasak közvetlen keresésre a rendelkezésre álló adatbázisok némelyikében, illetve a találatok letöltésére, manipulálására, különböző követelményeknek megfelelő hivatkozási listák készítésére. A saját publikációk nyilvántartása, listák szerkesztése is egyszerűen megoldható.

Tanulás élethosszig

A új lehetőségek figyelése, teljes mélységű kiaknázása folyamatos tájékozódást, tanulást igényel.

Az adatbázisokhoz kapcsolódó oktatási segédletek mellett vannak olyan portálok is, amelyek külön fejezetet szentelnek az önképzésnek. Ilyen például az International Food Information Service FoodInfoQuest (<http://www.foodinfoquest.com/>) című részletes útmutatója az élelmiszerekkel kapcsolatos információforrásokhoz, ezek megtalálásához, használatához.



Az Állatorvos-tudományi Könyvtár portálja (<http://konyvtar.univet.hu>) Oktatás fejezetében többszintű, a teljes körű távoktatási tanfolyamtól az egyoldalas, probléma-orientált kártyákig terjedő támogatást nyújt az adatbázisok és internet források használatához, illetve a SzakMA fejezetben e források gazdag gyűjteményeit kínálja.



Irodalom:

- Balas, J. L. (2006): Does One-Stop Searching Really Serve All? *Computers in libraries*, 26. 9. 42-44.
 Curtis, D. (ed.) (2002): Attracting, education and serving remote users through the web : A how-to-do it manual for librarians. London : Facet Publishing, 269 p.
 Kronenfeld, M.D. (2005): Trends in academic health sciences libraries and their emergence as the „knowledge nexus” for their academic health centers. *Journal of the Medical Library Association*, 93. 1. 32-39.
 Smith, R. D. - Williams, M. (2000): Applications of informatics in veterinary medicine. *Bulletin of the Medical Library Association*, 88. 1. 49-55.
 (A 2007. november 9-én rendezett Az elmúlt három év állategészségügyi-, élelmiszerbiztonsági problémái és a megoldás lehetőségei c. konferenciára készült összeállítás rövidített változata. O.É.)

FOTÓKIÁLLÍTÁS

Kovács Péter 2. éves állatorvostan-hallgató természetfotó-kiállítása tekinthető meg a könyvtár olvasótermében 2007. októbertől 2008. január 30-ig.

PÁLYÁZATOK 2007

Az elmúlt évben tovább szűkültek a pályázati lehetőségek. A könyvtár hat pályázatot tudott benyújtani.

A legnagyobb eredmény, hogy az állatorvosi egyetemi levéltár szakszerű elhelyezését sikerült megoldani: a korábbi pályázatból már savmentes dobozokba áthelyezett iratokat korszerű, fém, „összetelhető” ún. tömör-raktári polcokon helyeztük el. A helyiség felújítása a kar hozzájárulása a páratlanul értékes gyűjtemény elhelyezéséhez.

Az állatorvos-történeti múzeummal kapcsolatban három pályázatot nyújtottunk be. Az egyiket – az állatorvos-történeti gyűjtemény internetes katalógusának létrehozását – elutasították. Reményeink szerint a következő évben lesz mód újra pályázni e régi célunkért. Ugyancsak a múzeummal kapcsolatos egy olyan pályázat, amelyen csak a kért összeg töredékét nyertük meg: ebből a tárlók burkolatának felújításához szükséges anyagot tudtuk megvenni. Még nem bírálták el pályázatunkat, amely a múzeumi papír relikviák restaurálását szolgálja.

Pályázati támogatásból sikerült számítógéparkunkat felújítani, bővíteni: az egész napos „nyúzásnak” kitett hét-nyolc éves matuzsálemek nyugalomba vonultak. E pályázat keretében bővítettük internetes tananyag-együttesünket is. Könyvre fél millió forintot tudtunk fordítani, ami – tudván, hogy egy hazai szakkönyv minimum 10.000 forint, a külföldiek adott esetben 50-100.000 forintba kerülnek – igen csekély. Szerencse, hogy a posztgraduális, doktori képzés kereteiben mindig található könyvtári szelet.

A következő évtől gyökeresen átalakul a pályázati rendszer. Az optimisták rejtélyes betűszavakkal illetett jelentős Európai Uniósi forrásokról beszélnek. Lehetünk-e mások, mint optimisták?